

Omilia la Nașterea Domnului a celui între Sfinți, Părintelui nostru Atanasie (PG 28, 959-972): Introducere și traducere

Cornel TOMA*

Abstract:

The translation of the Homily to the Nativity of St. Athanasius is an attempt to complete the Athanasian corpus in Romanian. Its importance lies in the Christological dogmatic value, which refers to the theology of the hypostatic union of Jesus Christ and its consequences: the communication of the attributes between the divine nature and the human nature, the Theotokos, the *chenosis*, the uniqueness of the divine hypostasis of the Logos and deification.

The homily is remarkable for its emphasis on the divinity of Christ, a theological feature of the Alexandrian School and its representatives.

Keywords:

Athanasius; Homily; Birth of God; Son of God; Mother of God; Birth of Being; Incarnation iconomy; Holy Virgine

Introducere

Unul dintre cele mai cunoscute tipuri de scrieri patristice sunt *omiliile*. Părinții Bisericii au scris omilii catehetice, omilii evanghelice, panegirice, omilii morale și omilii dogmatice. În Tradiția patristică cele mai cunoscute omilii dogmatice sunt cele care au fost rostite la Praznicele împărătești. Astfel, până în zilele noastre, arhierii ortodocși obișnuiesc să trimită omilii Bisericilor locale cu prilejul marilor praznice ca Nașterea Domnului și Învierea Mântuitorului. În primele secole creștine Mari Părinți și scriitori ai Bisericii, precum Sfinții Chiril al Alexandriei¹, Ioan Gură

* Pr. Cornel TOMA este doctor în Teologie Dogmatică și preot paroh la Biserica „Sfinților Ioan Botezătorul și Mina” din Brașov. Email: evphymia@gmail.com

¹ *Cuvânt despre Întruparea Domnului*, PG 77, 1089-1095.

de Aur², Grigorie de Nazians³, Proclu al Constantinopolului⁴, Ioan, arhiepiscopul Niceei⁵ și Teodor de Mopsuestia⁶, au alcătuit omilii despre Întruparea Fiului lui Dumnezeu.

Sfântul Atanasie cel Mare a scris câteva omilii dogmatice de mare importanță teologică. Printre acestea se numără și Omilia la Nașterea Domnului și Mântuitorului Iisus Hristos, pe care o voi traduce și analiza în acest studiu.

1. Autenticitatea Omiliei

Majoritatea surselor teologice arată că această Omilie la Nașterea Domnului este atribuită Sfântului Atanasie, fără ca să existe mărturii certe că lucrarea îi aparține. Patrologul român Ioan Coman, care îl citează și îl urmează în abordare pe Johannes Quasten, consideră că această scriere îi aparține Sfântului Atanasie și că a rostit-o în anul 355, după ce s-a întors din cel de-al doilea exil.

”La Muzeul Egiptean din Torino, Louis Theophile Lefort a putut identifica, într-un manuscris copt, ce datează din anii 600, un număr de cuvântări ale papei Atanasie, întors după cel de-al doilea exil: Despre Fecioara și Născătoarea de Dumnezeu (Theotokos), care a născut pe Dumnezeu, Despre Elisabeta, mama Sfântului Ioan Botezătorul - în care îi combate pe arieni și Despre Nașterea Domnului Iisus Hristos”⁷.

O altă opinie, aproape asemănătoare, îi aparține teologului Panagiotis Hristou. Acesta folosește aceeași sursă și transmite același mesaj. El plasează Omilia în rândul „Omiliilor coptice”⁸ și consideră că aceasta îi aparține Sfântului Atanasie: *”Din Manuscrisul copt al Muzeului Egiptean din Torino, Lefort a schițat trei cuvântări, ce sunt echivalente cu cele trei omilii din limba greacă. Între aceste cuvântări sunt amintite Omilia despre Fecioara Maria, Omilia despre Elisabeta și Ioan și Omilia la Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos”⁹.* Însemnarea de mai sus,

² Omilie la ziua Nașterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care până atunci nu era arătată, iar cu pușini ani mai înainte, S-a făcut cunoscută de cei care au venit și au vestit-o din Apus, PG 49, 351- 362.

³ Cuvântul 38, cuvânt la Teofanie, adică la Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos, PG 36, 311-334.

⁴ Șase Omilii la Nașterea Domnului și la Născătoarea de Dumnezeu, PG 65, 679-757.

⁵ Despre Sărbătoarea Nașterii Domnului, PG 96, 1435-1450.

⁶ Cuvânt dogmatic despre Întruparea Domnului, PG 65, 841-845.

⁷ Ioan Coman, *Patrologie*, vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, p. 156.

⁸ Conform Enciclopediei Britanice, Sfântul Atanasie este primul patriarh al Alexandriei care folosește în omiliile sale cu caracter didactic limba coptă, alături de limba greacă. Disponibil pe Internet la adresa: <https://www.britannica.com/art/Coptic-literature>

⁹ Panagiotis Hristou, *Patrologia*, vol. III, Editura Bizantion, Thesalonic, 1987, p. 522.

despre rostirea acestor omilii la timpul menționat, pledează tot pentru autenticitatea lor.

Stelianos Papadopoulos plasează Omilia între cele șaisesezeci și opt¹⁰ de lucrări, care nu sunt autentice și originale, adică nu aparțin acestui Părinte, ci sunt doar atribuite Sfântului Atanasie. El folosește doi termeni patristici, ce arată că lucrările nu aparțin Sfântului și anume: "Pseudo Athanasio" și "vóθα" (lucrări nesigure, neclare).

*"Un mare număr de texte, considerate cândva contemporane Sfântului Atanasie, sunt, de fapt, posterioare lui. Ele circulau cu numele lui, deoarece se urmărea (ca acestea) să își asigure succes și să fie recunoscut conținutul lor. Majoritatea fragmentelor, ce au fost date în lucrările despre care nu știm sigur că aparțin Sfântului Atanasie, indică, mai degrabă, că au fost scrise și alte lucrări, omilii, opere hermeneutice, ascetice, care s-au pierdut"*¹¹.

În Introducerea la Patrologia Greacă, volumul 28, se precizează că: "Acest Cuvânt la Nașterea Domnului a fost preluat din Codicele Barociano, a fost scris de mâna acestuia și a fost transmis de bărbatul învățat Iacobus Mill, decanul Colegiului Oxford din Anglia"¹². Acest Codice conținea trei Omilii atribuite Sfântului Atanasie, între care și Omilia la Nașterea Domnului. Lucrarea este integrată în Volumul II dedicat operei Sfântului Atanasie (PG 28, 960-972).

În decursul timpului, această Omilie a fost atribuită atât Sfântului Ioan Gură de Aur, cât și Sfântului Chiril al Alexandriei. Îndoielile cele mai mari în ceea ce privește autorul pleacă de la faptul că în Omilie se folosește termenul de Θεοτόκος, care nu exista în timpul Sfântului Atanasie și care a apărut după controversa legată de erezia lui Nestor.

2. Conținutul dogmatic al Omiliei

În cuprinsul Omiliei se observă două caracteristici teologice, care relevă semnificația dogmatică a temei teologice a Întrupării Fiului lui Dumnezeu.

a. Prima caracteristică este **apologetic-polemică** și combate patru erezii (arianismul, nestorianismul, gnosticismul și apolinarismul) cu privire la Întruparea Domnului.

Arianismul, ce a apărut în Alexandria, nega dumnezeirea Fiului și Îl considera o creatură superioară sau, cel mult, un Fiu adoptiv prin har. Deși în această Omilie nu găsim termenul de *ὁμοούσιος* (de o ființă), consacrat la Sinodul I Ecumenic de

¹⁰ Stelianou Papadopoulou, *Patrologia*, vol. II, Editura Despina Mavromati, Athina, 1999, p. 320-322. Vezi M. Geerard, *Clavis Patrum Graecorum*, II, Brepols-Turnhout, 1974, indicativele 2242-2298.

¹¹ Stelianou Papadopoulou, *op.cit.*, p. 310.

¹² *In sermonem de Nativitate Christi Monitum*, PG 28, 959-960.

către Sfântul Atanasie și de către ceilalți Părinți, totuși întâlnim expresii apropiate, care dovedesc consubstanțialitatea Fiului cu Tatăl. Din fericire, Omilia ne oferă o altă expresia teologică a Sfântului Atanasie și anume: "S-a născut după fire". O altă expresie, specifică limbajului atanasian, a fost preluată în Simbolul de credință: "Născut fiind mai înainte de veci din Tatăl". Astfel, aceste expresii relevă că Hristos este Dumnezeu adevărat și că Se naște din veci din ființa Tatălui.

Sfântul Atanasie face o distincție clară cu privire la Sfânta Treime, între teologie și iconomie¹³, pentru a scoate în evidență că Fiul lui Dumnezeu Se naște din veci din ființa Tatălui, iar creaturile sunt aduse la existență în timp, prin voința Persoanelor Sfintei Treimi. Pe de altă parte, arianismul nu accepta această distincție.

*"Pe acest Fiu, născut din femeie, L-a trimis Dumnezeu, pe Cel născut din firea cea neprihănită, pe Cel care a venit din ființa cea negrăită, pe Cel ce nu S-a înstrăinat de sâmurile Tatălui și nu S-a despărțit de tronul împărătesc, ci, care împreună împărățește și împreună șade cu Tatăl, nu prin har, ci prin firea dumnezeiască și prin ființa părintească"*¹⁴.

Erezia lui Nestor susținea, pe de altă parte, că în Hristos există două persoane: una divină și una umană. Raționamentul teologic din Omilie demonstrează că în Hristos e o singură Persoană, Cea a Logosului divin. "Și nu spunem că sunt doi fii, ci Unul și Același. Îl înțelegem a fi Cuvântul lui Dumnezeu și Domnul nostru Iisus Hristos. S-a făcut și a fost om, fiind om prin fire. S-a făcut ceea ce nu era și a rămas ceea ce era"¹⁵.

Ca o consecință a acestei erezii, Fecioara Maria nu este Născătoare de Dumnezeu, ci născătoare de om. Omilia Sfântului Atanasie aduce o clarificare între Ortodoxie și această erezie, prin expresiile *Θεοτόκος* (Născătoare de Dumnezeu) și *Θεοδόχον* (Găzduitoare de Dumnezeu). Fecioara Maria naște pe Dumnezeu-omul, adică ipostasul divin ia fire omenească din umanitatea ei, prin lucrarea Duhului Sfânt. De aceea, și Nașterea lui Hristos ca Dumnezeu-om este mai presus de fire. Omilia subliniază că, dacă Sfânta Fecioară nu ar fi Născătoare de Dumnezeu, nici Nașterea lui Hristos nu ar fi mai presus de fire.

¹³ Nikou Matsouka, *Dogmatiki kai symboliki theologia B*, Ekdoseis P. Pournara, Thesaloniki, 1996, p. 96. "Cum este cu putință, se întrebă Sfântul Atanasie, ca Sfânta Treime să aducă la existență, prin voință, creaturile, după fință, pe Logosul Însuși și ea însăși să consolideze fiecare mișcare și comuniune? Cum poate să aibă lucrare creatoare față de cele din afară, dacă nu are în interior mișcarea nașterii și a purcederii, adică existența după ființă (*κατά φύσιν*) a Fiului și a Duhului Sfânt? Prin urmare, trebuie să se distingă între *κατά φύσιν* – care este mai înainte, care precede și *κατά βούλησιν* – care urmează". Sfântul Atanasie, *Oratio II contra Arianos*, PG 26, 149.

¹⁴ Sfântul Atanasie, *Omilia la Nașterea Domnului*, PG 28, 972.

¹⁵ *Ibidem*.

”Dar, dacă Pruncul acesta născut din Fecioară este Dumnezeu tare, puternic, stăpânitor al păcii și Părinte al veacului ce va să vie, atunci cum nu este Fecioara Născătoare de Dumnezeu, ci Găzduitoare de Dumnezeu, dacă ea a zămislit și și a născut și Dumnezeu era ceea ce S-a născut?”¹⁶.

Potrivit ereziei gnostice Fiul lui Dumnezeu nu a luat un trup real, concret, din Fecioara Maria, ci a coborât din cer cu un trup spiritual sau a creat altul, pe care l-a trecut prin Fecioara Maria, ca printr-un tub. Iar după Înviere și Înălțare, El a abandonat acest trup. Cu alte cuvinte, nu există o Întrupare reală, nici o unire ipostatică concretă. De asemenea, nu există nicio mântuire prin asumarea și îndumnezeirea firii omenești. Răspunsul Sfântului Atanasie la această erezie este bazat pe Simbolul de credință: ”S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și S-a făcut om”, ”Și S-a răstignit pentru noi”, ”a pățimit”, ”a înviat”, ”S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui”¹⁷.

”A venit fără trup și a fost purtat timp de nouă luni în pântecele Fecioarei. A venit cum a voit și a fost purtat cum a binevoit. A ieșit cum a vrut. A intrat fără de trup, S-a făcut om, Dumnezeirea fiind unită prin iconomie”¹⁸.

Ultima erezie combătută în Omilie, apolinarismul, afirmă că firea umană a lui Hristos nu este deplină, deoarece Logosul, ca rațiunea divină, înlocuiește rațiunea umană. Sfântul Atanasie spune că ceea ce nu este asumat, nu este mântuit¹⁹. În acest caz, rațiunea umană nu ar fi mântuită, iar mântuirea nu ar fi integrală.

În Tradiția patristică, Întruparea Logosului divin arată că Hristos S-a făcut om adevărat, asemenea nouă, fără de păcat. Prin firea dumnezeiască este de o ființă cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, iar prin firea umană este asemănător nouă. Și Omilia precizează aceeași învățătură în citatul următor: *”Ci S-a făcut om fiind Cuvânt și, de aceea, nepătimitor, firea Sa rămânând neschimbată, și umblând pe cale străină și necălcată, a ieșit dintr-un pântece. ca o țarină nelucrată, nici pe îngerii lui nelăsându-i lipsiți de ocârmuire, nici ieșind din Dumnezeirea proprie, prin înomenirea Lui pentru noi”²⁰.*

b. A doua caracteristică a Omiliei se referă la **afirmarea doctrinei ortodoxe**. În centrul Omiliei stă învățătura despre **dumnezeirea lui Hristos**. Autorul ei folosește Sfânta Scriptură, urmând o logică succesivă în analiza și corelarea textelor, cu scopul de a ajunge la o concluzie teologică limpede.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Symbolum S. Athanasii de fide catholica, PG, 28, 1589-1592.*

¹⁸ Sfântul Atanasie, *Omilia la Nașterea Domnului, PG 28, 972.*

¹⁹ *Symbolum S. Athanasii de fide catholica, PG, 28, 1589:* „Și fiind Dumnezeu desăvârșit, S-a făcut om desăvârșit ... subzistând din suflet rațional și din trup omenesc”.

²⁰ Sfântul Atanasie, *Omilia la Nașterea Domnului, PG 28, 972.*

Spre exemplu, el utilizează mai multe citate vetero-testamentare, prin care demonstrează că apelativul "Domn" se referă la Dumnezeu.

*"Iar acolo unde este Domnul, acolo este și Dumnezeu, căci nu este separat Domnul de Dumnezeu sau Dumnezeu de Domnul – precum se zice în Vechiul Testament... "Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă" (Psalmul 117:27)"*²¹.

În același timp, Omilia preia și citate din Noul Testament, unde mărturisirea dumnezeirii lui Hristos nu este restrânsă doar la evangheliști și apostoli, ci sunt aduse și mărturiile ostașilor păgâni, ce au fost prezenți la Răstignirea lui Hristos, mărturiile îngerilor la Nașterea Domnului și mărturiile demonilor din Gadara.

Școala teologică din Alexandria a accentuat întotdeauna dumnezeirea lui Hristos²², spre deosebire de Școala din Antiohia, ce evidențiază mai mult umanitatea lui Hristos. Acest aspect demonstrează că autorul Omiliei este unul dintre reprezentanții Școlii de teologie alexandriene.

În privința dumnezeirii lui Hristos există mai multe expresii, care se regăsesc în opera Sfântului Atanasie: "S-a născut după fire" (το κατά φύσιν)²³, "Celui născut din ființa Tatălui (ființă părintească)"²⁴, "Dumnezeu S-a făcut om"²⁵, "Cuvântul S-a făcut trup"²⁶, "Cel ce nu S-a înstrăinat de sânurile Tatălui"²⁷, "Nu S-a despărțit de tronul Tatălui"²⁸ și "Împărățește împreună și împreună șade cu Tatăl"²⁹.

O altă dogmă prezentă în Omilie este cea hristologică. În Hristos există o singură persoană, cea dumnezeiască, a Logosului divin, în care cele două firi, divină și umană, își comunică însușirile, pe baza unirii ipostatice. Deși în Omilie nu apare cuvântul "persoană", totuși autorul face o distincție clară între persoană și ființă, spunând că *"A intrat fără de trup, S-a făcut om, Dumnezeirea fiind unită prin iconomie. Și nu spunem că sunt doi fii, ci Unul și Același. Îl înțelegem a fi Cuvântul lui Dumnezeu și Domnul nostru Iisus Hristos"*³⁰.

²¹ *Ibidem.*

²² Hrisostomou A. Stamouli, *Peri fotos*, Ekdoseis To Palimpsiston, Thesaloniki, 1999, p. 33-34. Teologul grec susține că termenii de *ὁμοούσιος* și *Θεοτόκος* aparțin celor doi corifei ai Școlii teologice din Alexandria: Sfinților Atanasie și Chiril. Chiar dacă acești termeni nu se regăsesc în Sfânta Scriptură, totuși ei exprimă învățătura Bisericii Ortodoxe, ei fiind acceptați de întreaga Biserică, prin Sinoadele I și III Ecumenice.

²³ Sfântul Atanasie, *Oratio II contra Arianos*, PG 26, 149.

²⁴ Idem, *Oratio I contra Arianos*, PG 26, 45, 129.

²⁵ *Ibidem*, paragraful 39, PG 26, 99.

²⁶ *Ibidem*, paragraful 60, PG 26, 137.

²⁷ *Ibidem*, paragraful 61, PG 26, 140.

²⁸ *Ibidem*, paragraful 46, PG 26, 105-107.

²⁹ *Ibidem*, paragrafele 18, PG 26, 48-49 și 61, PG 26, 140.

³⁰ Sfântul Atanasie, *Omilia la Nașterea Domnului*, PG 28, 972.

Unirea ipostatică a Logosului divin cu firea omenească este caracterizată prin mai multe expresii, cunoscute în Tradiția patristică, expresii care arată că Hristos este Dumnezeu adevărat și om adevărat: "S-a făcut ceea ce nu era și a rămas ceea ce era", "Căci Cel vechi în zile, S-a făcut prunc", "Cel ce șade pe tronul cel mai înalt, se pune în iesle", "Cel neatins și fără de trup, se înfășoară de mâini omenești".

În Omilie se prezintă câteva consecințe ale unirii ipostatice, evidențiindu-se îndumnezeirea firii omenești, chenoza și lipsa de păcat atât strămoșesc, cât și personal a Mântuitorului Iisus Hristos. Astfel, teologia Omiliei este asemănătoare cu hristologia Părinților capadochieni și cu doctrina Sfântului Maxim Mărturisitorul.

În privința mariologie, autorul Omiliei arată că **Maica Domnului, fiind Născătoare de Dumnezeu (Θεοτόκος), este și pururea Fecioară**, iar Nașterea Mântuitorului este o naștere mai presus de fire: "*Dacă nu este Născătoare de Dumnezeu, nu este nici fecioară după naștere*"³¹. Mariologia cuprinsă în Omilie este cea promovată de Școala din Alexandria și reprezentată de Sfântul Chiril al Alexandriei. Cu alte cuvinte, din învățătura că Maica Domnului este Născătoare de Dumnezeu decurg celelalte dogme: pururea fecioria, nașterea mai presus de fire și prea cinstirea Maicii Domnului.

*"Cum, deci, Sfânta Fecioară Maria nu a fost Născătoare de Dumnezeu? Fiindcă acest nume nu are nicidecum înțelesul de om. Dumnezeu este pruncul care S-a născut, nedezlegând fecioria cea după fire a Fecioarei, ci, născându-Se astfel din Născătoarea de Dumnezeu, este Dumnezeu și om. Dumnezeu după fire, iar om prin bunăvoință. Făcându-Se om este și Dumnezeu, iar cele două firi sunt unite"*³².

În urma analizei teologice și filologice de mai sus, consider că Omilia îi aparține Sfântului Atanasie, dar, ulterior scrierii ei, au fost adăugate anumite pasaje sau idei teologice, care aparțin tot unui reprezentant al Școlii de teologie din Alexandria. Din punctul meu de vedere și în acest caz, la fel ca și în cazul scrierilor Sfântului Dionisie Areopagitul, este important nu autorul (Pseudo Athanasio), ci conținutul și valoarea teologice ale acestei Omilii, care rămân profund ortodoxe și pot fi considerate drept o contribuție majoră în teologia patristică ortodoxă.

Traducerea Omiliei la Nașterea Domnului

1. Taină străină văd, în loc de soare pe Soarele dreptății, care vine în chip necircumscris în Fecioara. Și nu caut anume cum! Căci unde vrea Dumnezeu, se biruieste rânduiala firii. Fiindcă a voit, a putut, a coborât și a mântuit. Alergați toate (făpturile)! Astăzi, Dumnezeu, Cel ce este și preexistă, se face ceea ce nu era. Căci,

³¹ *Ibidem.*

³² *Ibidem.*

fiind Dumnezeu, se face om, neieșind din Dumnezeu³³. Fiindcă nu prin ieșire din Sine S-a făcut om Dumnezeu. Iarăși, nu S-a făcut Dumnezeu progresând dintre oameni, ci S-a făcut om fiind Cuvânt și, de aceea, nepătimitor, firea Sa rămânând neschimbată, și umblând pe cale străină și necălcată, a ieșit dintr-un pântec. ca o țarină nelucrată, nici pe îngerii Lui nelăsându-i lipsiți de ocârmuire, nici ieșind din Dumnezeirea proprie, prin înomenirea Lui pentru noi. Ci împărați au venit ca să se închine Împăratului cerului, Celui născut în chip negrăit din Tatăl, iar astăzi născut pentru mine din Fecioara. Dar, atunci S-a născut după fire, iar astăzi pentru Însăși natura Sa. Căci, născut fiind mai înainte de veci din Tatăl, cum știe Cel ce L-a născut, astăzi S-a născut din Fecioara mai presus de fire, precum știe harul Duhului. Cel vechi în zile S-a făcut prunc; Cel ce șade pe scaunul cel mai înalt, se așează în iesle; Cel neatins și fără trup, se înfășoară de mâini omenești; Cel ce dezleagă lanțurile păcatelor, se înfășoară în scutece, fiindcă voiește aceasta. Pe cine, deci, naște Fecioara? Pe Stăpânul firii. Chiar dacă ai să taci, firea strigă. Căci, Fecioara Maria a născut cum a vrut să Se nască Cel ce S-a născut. Fiindcă nu S-a întors de la fire, ci, ca un Stăpân al firii, a introdus un mod străin al nașterii. Însă, și făcându-Se om, nu se naște ca un om. Căci, dacă ar ieși dintr-o însoțire comună, cum am ieșit eu, ar fi socotit mincinos de cei mulți. De aceea, însă, acum, Cel ce Se naște, Se naște din Fecioară și o păstrează pe Maica Sa și-i păzește nedeșlegată fecioria, pentru ca modul străin al sarcinii să nu se facă pricinuitor al unei mari necredințe. De aceea, un elin sau un iudeu m-ar întreba: dacă Hristos S-a făcut după fire sau împotriva firii Lui, drept martor al Cuvântului, voi chema pecetea neatinsă a fecioriei, căci astfel biruiește Dumnezeu rânduiala firii.

2. Și dacă vei întreba pe fericitul Evanghelist Luca și își va răspunde ție despre iconomia Întrupării Lui, căci el își începe cuvântul astfel: "Iar în luna a șasea de la zămislirea Elisabetei fost-a trimis îngerul Gabriel de la Dumnezeu, într-o cetate a Galileii al cărei nume era Nazaret, către o fecioară logodită cu un bărbat, care se numea Iosif, iar numele fecioarei era Maria. Și venind îngerul la ea a zis: Binecuvântată ești tu între femei! Iar ea văzându-l, s-a tulburat de cuvântul lui și cugeta în sine: Ce înseamnă această salutare? Și îngerul i-a zis: Nu te teme, Marie, căci ai aflat har de la Dumnezeu. Și, iată, vei lua în pântec și vei naște Fiu și vei chema numele lui Iisus. Acesta este mare și Fiul Celui Preaînalt se va chema și

³³ Autorul folosește cuvântul *εκοτάς*, care înseamnă a ieși din sine, a ieși în afară de sine. În expresia de față, **ουκ εκοτας του είναι Θεός**, se arată că Fiul lui Dumnezeu ia fire omenească din Fecioara Maria, fără să renunțe la firea dumnezeiască. În latină, expresia *nec cessat esse Deus* se traduce astfel "fără a înceta să fie Dumnezeu". Prin Întruparea Logosului, fira divină conviețuiește cu firea umană, în același ipostas și rămâne neschimbată. Și Sfântul Ioan Gură de Aur folosește expresia *γίνεται άνθρωπος, ουκ εκοτας του είναι Θεός* în lucrarea *In Natalem Christi diem*, Opera omnia, Volumul 6, p. 459.

Domnul Dumnezeu Îi va da Lui tronul lui David, părintele Lui. Și va împărăți peste casa lui Iacov în vecii vecilor și Împărăția Lui nu va avea sfârșit. Și a zis Maria către înger: Cum va fi mie aceasta, de vreme ce nu cunosc bărbat? Și a răspuns îngerul și a zis: Duhul Sfânt se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri” (Luca 1: 26-35). Și va întâmpina greutatea.

A venit fără trup și a fost purtat timp de nouă luni în pântecele Fecioarei. A venit cum a voit și a fost purtat cum a binevoit. A ieșit cum a vrut. A intrat fără de trup, S-a făcut om, Dumnezeirea fiind unită prin iconomie. Și nu spunem că sunt doi fii, ci Unul și Același. Îl înțelegem a fi Cuvântul lui Dumnezeu și Domnul nostru Iisus Hristos. S-a făcut și a fost om, fiind om prin fire. S-a făcut ceea ce nu era și a rămas ceea ce era. Căci, ”La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul” (Ioan 1: 1-2). S-a făcut trup, nelepădând ceea ce era. ”Și S-a sălășluit între noi” (Ioan 1:14). Faptul că S-a sălășluit între noi înseamnă că a petrecut cu noi, potrivit Sfântului Ieremia sau, mai degrabă, slujitorului acestuia, Baruh: ”Acesta este Dumnezeul nostru. Nu este altul lângă El. El a aflat toată calea cunoștinței și a dat-o lui Iacov, copilul lui. Pentru aceasta S-a arătat pe pământ și a petrecut cu oamenii”.

3. Ascultă, deci, glasul Evangheliei, că o mare întărire ne aduce glasul îngerului rostit către Sfânta Fecioară: ”Iată, a zis, vei lua în pântece și vei naște Fiu și vei pune numele lui Emanuel, care se tâlcuiește: Cu noi este Dumnezeu”. Aceasta concordă cu cuvântul profetului ”și cu oamenii a petrecut” și cu acela că ”S-a sălășluit între noi”. Deci, încă mai înainte de zămislire, pruncul este numit Dumnezeu. Cum, deci, Sfânta Fecioară Maria nu a fost Născătoare de Dumnezeu? Fiindcă acest nume nu are nicidecum înțelesul de om. Dumnezeu este pruncul care S-a născut, nedelegând fecioria cea după fire a Fecioarei, ci, născându-Se astfel din Născătoarea de Dumnezeu, este Dumnezeu și om. Dumnezeu după fire, iar om prin bunăvoire. Făcându-Se om este și Dumnezeu, iar cele două firi sunt unite. Dar, poate va spune unul dintre potrivnici: dacă Fecioara e Născătoare de Dumnezeu, atribui un început Cuvântului lui Dumnezeu, Cel din Fecioară. Nu zic că a început din Sfânta Fecioară. Doamne ferește! Căci, El era mai înainte de veci, pentru că El a făcut veacurile și El este Ziditorul întregii făpturi, precum zice Evanghelistul: ”Toate prin El s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut din ceea ce s-a făcut” (Ioan 1:3). Acesta prin care toate s-au făcut, a petrecut timp de nouă luni în pântece și de sânurile părintești nu S-a înstrăinat. Fiind El în pântecele Fecioarei, a fost lăudat și închinat de poporul puterilor celor de sus. Fiind El în pântecele Fecioarei umplea cerul și pământul. Cel ce, și cerul și pământul le poartă, nu cu puterea, ci ca un semn al Său. Acesta a fost purtat în pântece ca un om, dar lucra ca un Dumnezeu, fără a fi circumscris în pântecele Fecioarei, ci pe toate ținându-le și conducându-le. El este Cel ce S-a născut din Fecioară, ca un Dumnezeu, potrivit chemării numelui ”Dumnezeu este cu noi”. Iar dacă zici că Cel ce S-a născut e un simplu prunc și nu

Dumnezeu, asculă pe marele vestitor Isaia, care strigă și zice către adunarea (sinagoga) nemulțumitoare, sau, mai degrabă, către scoaterea afară (exagoga) iudeilor, că ”un prunc S-a născut nouă, un Fiu S-a dat nouă, a Cărui stăpânire este peste umărul Său. Și se cheamă numele lui Înger de mare sfat, sfetnic minunat, Dumnezeu puternic, tare, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie. Amin!” (Isaia 9:6). Un prunc după fire s-a făcut, oare, cândva Dumnezeu puternic ca și Pruncul acesta? ”Cu noi este Dumnezeu?”

4. Dar, dacă Pruncul acesta născut din Fecioară este Dumnezeu tare, puternic, stăpânitor al păcii și Părinte al veacului ce va să vie, atunci cum nu este Fecioara Născătoare de Dumnezeu, ci Găzduitoare de Dumnezeu, dacă ea a zămislit și a născut și Dumnezeu era ceea ce S-a născut? Și iarăși îi zic lui: cum a vrut a intrat, cum a binevoit a fost purtat în pânțece, cum a voit, a ieșit Cel ce S-a născut. De ce iscodești voința Lui? De ce cercetezi bunăvoința Lui? De ce urmărești să descoperi voia Lui? Ascultă la Pavel sau, mai bine zis, cunoaște de la el: ”Căci, voinței Lui cine i-a stat împotrivă?” (Romani 9:19). Așadar, omule, cine ești tu, cel care iscodești și cercetezi Nașterea Lui, atunci când profetul zice: ”Și neamul Lui cine-l va spune?” (Isaia 53:8). Profetul evită să spună neamul Lui, iar tu cercetezi cu de amănuntul și cu curiozitate firea Lui? Evanghelistul Luca, relatând Nașterea Lui, zice așa: ”Păstori erau în timpul acela stând pe câmp și făceau de strajă împrejurul turmei lor. Și, iată, îngerul Domnului a stat cu ei și slava Domnului a strălucit împrejurul lor și s-au înfricoșat cu frică mare. Și a zis lor îngerul: Nu vă temeți, căci, iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul, că vi S-a născut vouă azi Mântuitor, Care este Hristos, Domnul, în cetatea lui David”(Luca 2:8-11). Binevestind păstorilor, îngerul numește Hristos și Domn pe Cel născut din Fecioară.

Dacă, deci, Domn este Cel ce S-a născut, cum nu este atunci Fecioara Născătoare de Domn? Iar eu, potrivit cu glasul îngerului, care a binevestit păstorilor și Fecioarei, o numesc pe Sfânta Fecioară Născătoare de Dumnezeu. Dacă îngerii Îl propovăduiesc și vestesc Mântuitor, Hristos, Domn și Dumnezeu, noi ce vom spune mărturiei lor? A intrat în Fecioara fără de trup, a fost purtat în pânțece în chip trupesc și cum a binevoit Dumnezeu Cuvântul în Iconomia Sa, prin firea maternă, nu S-a unit (cu trupul) prin iconomie, după ce Acesta S-a născut.

A venit fără schimbare la fire (omenească), făcându-Se ceea ce nu era și rămânând ceea ce era. S-a golit pe Sine nu schimbându-și ființa, ci ”a luat chip de rob”, nu fiind golit de altcineva, nu fiind golit de dumnezeire, potrivit fericitului Pavel, care zice: ”Care fiind în chipul (forma) lui Dumnezeu, n-a socotit o răpire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a golit pe Sine Însuși, chip de rob luând” (Filipeni 2:6). S-a golit pe Sine Însuși, făcându-se ceea ce nu era și iarăși, zice, rămânând ceea ce era, căci Dumnezeu era Cuvântul. Acesta făcându-Se ca un prunc, S-a preamărit ca un Fiu. A intrat netrupesc, a îmbrăcat trup, precum a voit și ceea ce era muritor a fost înghițit de viață.

5. Numește, deci, pe Fecioara Născătoare de Dumnezeu (*Θεοτόκος*) și nu Găzduitoare de Dumnezeu (*Θεοδόχον*), iar mai degrabă Găzduitoare și Născătoare de Dumnezeu; sau Dumnezeu Cuvântul n-a luat din ea trup? Însă, într-acolo mă forțează Evanghelistul, care strigă cu glas mare: "Cuvântul S-a făcut trup" (Ioan 1:14). Iar la alt Evanghelist zice așa: A întrebat Iisus pe ucenicii Lui zicând: Cine spun oamenii că este Fiul Omului? Iar Apostolii i-au răspuns: Unii zic că ești Ilie, alții Ieremia sau unul din profeți. A zis Iisus: Dar, voi, cine ziceți că sunt Eu? Iar Petru, răspunzând, a zis: Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui Viu (Matei 16:13-16). Și nu zice: Tu ești Cel care Te-ai făcut prin har Fiul lui Dumnezeu, ci "Tu ești Hristos!" sau cu o rostire clară: "Fiul lui Dumnezeu Celui Viu" și Marcu Evanghelistul iarăși folosește aceeași rostire, grăind în acord cu fericitul Petru: "Începutul Evangheliei lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu" (Marcu 1:1).

Iar în Evanghelia după Matei, la Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, se zice că sutașul și cei care-L păzeau pe Iisus, văzând cutremurul și semnele făcute, s-au temut foarte tare, zicând: "Cu adevărat, Fiul lui Dumnezeu a fost Acesta" (Matei 27:54); iar îngerul zice păstorilor: "Iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care este pentru tot poporul, că S-a născut vouă astăzi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David" (Luca 2:10-11).

Așadar, dacă Cel născut este Domn, Fecioara e Născătoare de Domn, iar acolo unde este Domnul, acolo este și Dumnezeu, căci nu este separat Domnul de Dumnezeu sau Dumnezeu de Domnul – precum se zice în Vechiul Testament: "Și Domnul a trimis ploaie și foc, de la Domnul" (Facerea 19:24); Și iarăși: "Să iubești pe Domnul, Dumnezeul tău" (Deuteronom 6:5). Și din nou: "Ascultă, Israele, Domnul, Dumnezeul tău este Unul" (Deuteronom 6:4); și iarăși Psalmistul zice: "Doamne, Dumnezeul puterilor, ascultă rugăciunea mea!" (Psalmul 83:9); iarăși: "Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă" (Psalmul 117:27) și iarăși același: "Domnul, Dumnezeul puterilor, cine este asemenea Ție?" (Psalmul 88:9). Și Pavel în Epistola către Tit, scrie astfel: "Harul lui Dumnezeu cel mântuitor, ce S-a arătat tuturor oamenilor, învățându-ne pe noi să lepădăm fărâdelegea și poftele lumești și în veacul de acum să trăim cu înțelepciune, cu dreptate, cu cucernicie; și să așteptăm fericita nădejde și arătarea slavei marelui Dumnezeu și Mântuitorului Iisus Hristos" (Tit 2:11-13). Hristos Domnul este Cel ce S-a născut din Sfânta Fecioară. Pe acest Hristos și Domn, fericitul Pavel Îl vestește Dumnezeu mare, zicând: "a marelui Dumnezeu și Mântuitorului Iisus Hristos".

6. Astfel, este dovedit că Domnul este și Dumnezeu și că Dumnezeu este și Domn. Iar, dacă nu suferi pe aceștia, o să te convingă demonii, care din ținutul Gherghesenilor strigă: "Pleacă! Ce ai cu noi, Fiule al lui Dumnezeu? Ai venit, mai înainte de vreme, ca să ne chinui?" (Luca 4:34). Demonii să te convingă. Dacă respingi mărturia lor și a lui Petru, te întorci la glasul Evangheliei. Citește-o pe cea după Marcu! "Teme-te de îngerul care a numit Mântuitor și Hristos și Domn, pe Cel

ce S-a născut din Fecioară”. Nici pe acesta nu-l crezi? Înfrânează-ți pornirea blasfemiei tale și mărturisește glasul îngerului din Evanghelie, care zice: ”Emanuel”, adică ”Dumnezeu este cu noi”. Înainte de zămislire este numit Dumnezeu, iar pentru faptul că S-a zămislit prin iconomie, iar nu după fire, în pântecul Fecioarei, tăgăduiește că e Dumnezeu? Iar, dacă mărturisești că El este Dumnezeu în pântecul Fecioarei, ceea ce și este, și că Dumnezeu Cuvântul Însuși S-a unit cu trupul în iconomie, eviți să numești pe Fecioara Născătoare de Dumnezeu? Dacă nu este Născătoare de Dumnezeu, nu este nici fecioară după naștere. Iar eu zic că, fiind El în zămislirea pântecului fecioresc, ședea nefiind circumscris în sânurile Tatălui. Căci, firea dumnezeiască e simplă, necompușă și necircumscrisă. Firea e neschimbată și ființa neînstrăinată. Și, pe Acesta, Care este în sânurile tatălui, pe Acesta Îl naște acum, prin iconomie, Fecioara. Cum a voit, a ieșit și cum a binevoit, S-a zămislit în pântecul Fecioarei. Cum a vrut, a ieșit, născându-Se. Tu, însă, de ce cercetezi Nașterea Lui? Sau teme-te de El, ca de un Domn, sau înfricoșază-te de El ca de un stăpân, sau tremură de El ca de un Domn, sau înfricoșează-te de El ca de un judecător. Cinstește-L pe El ca pe un Ziditor și Creator.

Te rușinează demonii, care au fost izgoniți în turma de porci, pe care au înecat-o în adâncul mării. Aceia, cunoscând pe Stăpânul, au zis: ”Ce ai cu noi, Fiule al lui Dumnezeu? Ai venit, mai înainte de vreme, să ne chinui?”. Aceia nu au fugit de primejdia și amenințarea chinului, iar tu însuși îți atragi judecata chinului. Pe Cel ce aceia au cunoscut că S-a născut din Domn și Judecător și, văzându-L, s-au cutremurat mai înainte de judecată, iar tu, având înaintea ochilor această judecată, disprețuiești și nu te minunezi?

Și iarăși zic aceasta, și nu încetez zicând: să vă înălbiți curat tema cuvântului, astfel ca în conștiința sigură să aveți credință neclintită și să țineți temelia credinței, care este mărturisirea sigură.

7. Și iarăși venim la subiect, înfățișând, dreaptă și neclintită, calea credinței. Căci, pentru mine nu este o povară a vorbi, iar pentru voi e ceva sigur. Acest Dumnezeu a intrat prin auzul Fecioarei, a fost purtat în pântec, cum a binevoit a ieșit, născându-Se, după cum a vrut, a intrat în fără trup, precum a voit a fost purtat Cel necuprins, ca într-un vas cuprins, prin iconomie, în pântecul Fecioarei, precum a binevoit. A ieșit, născându-Se Dumnezeu și om, precum Însuși a vrut, S-a făcut ceva ce nu era, având nechimbată ființa ce era. Căci, Dumnezeu era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu, chiar dacă zice Apostolul: ”A trimis Dumnezeu pe Fiul Său. Născut din femeie” (Galateni 4:5). Pe acest Fiu, născut din femeie, L-a trimis Dumnezeu, pe Cel născut din firea cea neprihănită, pe Cel care a venit din ființa cea negrăită, pe Cel ce nu S-a înstrăinat de sânurile Tatălui și nu S-a despărțit de scaunul împărătesc, ci, care împreună împărățește și împreună șade cu Tatăl, nu prin har, ci prin firea dumnezeiască și prin ființa părintească.

Cum ar fi despărțit, spune-mi, atunci când El Însuși zice: ”Eu sunt în Tatăl și Tatăl este în Mine” (Ioan 14:10); și iarăși: ”Tatăl Meu rămâne în Mine, El face lucrările Sale” (Ibidem). Pe Acesta, care S-a născut din Sfânta Fecioară, pe Acesta, mai înainte de zămislire, îngerul L-a numit ”Emanuel”, adică ”Cu noi este Dumnezeu”. Despre El profetul Isaia a spus: ”Pruncul Acesta, care a ieșit din Fecioară, este Dumnezeu, tare și puternic, Domn al păcii, părinte al veacului ce va să vină”. Care prunc s-a născut după fire și s-a făcut Dumnezeu, tare și puternic? Care prunc a atras o stea, invocând sălașul strămtorat al copilului sau, mai degrabă, al Stăpânului căutat? Care prunc născut a chemat magi de la Răsărit, să i se închine?

Cărui prunc, născut după fire, i s-au adus vreodată daruri de la niște magi? Iar darurile știm că au fost aduse ca unui om neputincios, nu ca unui Dumnezeu și unui împărat și om? Aur – ca unui împărat, tămâie – ca unui Dumnezeu, iar smirnă – ca unui om spre îngropare.

Aur – ca unui împărat! ”Dumnezeule, judecata Ta dă-o împăratului și dreptatea Ta Fiului împăratului” (Psalmul 72:2). Această rostire a fost grăită de David. După acestea, însă, la salutarea Mariei, îngerul a zis: ”Și-i va da Lui, Domnul Dumnezeu, scaunul lui David, părintele Lui, și va împărăți peste casa lui Iacov în veci și împărăția Lui nu va avea sfârșit” (Luca 1:32).

A Lui să fie slava și puterea, în vecii vecilor. Amin.